

Javno mnjenje i Evropska unija: **ODNOS U DOBA KRIZE**

IZVEŠTAJ IZ ISTRAŽIVANJA JAVNOG MNJENJA

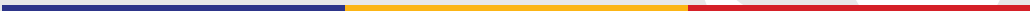

Dokument je izrađen uz podršku regionalnog projekta SMART Balkan – Civilno društvo za povezan Zapadni Balkan kojeg implementira Centar za promociju civilnog društva (CPCD), Center for Research and Policy Making (CRPM) i Institute for Democracy and Mediation (IDM) a finansijski podržava Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Norveške.

Sadržaj dokumenta je isključiva odgovornost implementatora projekta i ne odražava nužno stavove Ministarstva spoljnih poslova Norveške (NMFA) niti partnera konzorcijuma SMART Balkans.

Beograd, maj 2025.

1. UVODNE NAPOMENE	—	4
2. METODOLOŠKI OKVIR I OPIS UZORKA	—	6
3. SAŽETAK	—	8
4. KLJUČNI NALAZI	—	12
4.1 Pravac kretanja zemlje	—	12
4.2 Medijska konzumacija	—	13
4.3 Razumevanje Evropske unije, njene pozicije i izazova sa kojim se suočava	—	16
4.4 Odnos prema članstvu Srbije u Evropskoj uniji	—	19
4.5 Informisanost o Evropskoj uniji	—	25
4.6 Evropska unija kao donator u Srbiji	—	26
4.7 Evropska unija i litijumska kriza	—	28
4.8 Studentski protesti i Evropska unija	—	31

1. UVODNE NAPOMENE

Pitanje evropskih integracija predstavlja jednu od glavnih pitanja politike i javnog mnjenja u Republici Srbiji u periodu nakon petooktobarskih promena. Članstvo Srbije u Evropskoj uniji (EU) je postalo strateški cilj svih vlada koje su formirane u proteklih 25 godina i koje su sa promenljivim rezultatima upravljale tim procesom. Na proces pridruživanja je uticalo i okruženje, ispunjeno brojnim turbulentnim događajima, čestim krizama, izborima i izraženom izbornom volatilnošću. Nakon godina pregovora i rada na reformama, 2011. godine u Evropskom parlamentu (EP) je usvojen Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Srbije. Usled određenih pomaka u pregovorima u dijalogu Beograd-Priština, ali i jasne političke volje u pravcu reformi, Republika Srbija 2012. godine dobija status kandidata za članstvo u EU. Dve godine kasnije (2014), započeti su pregovori o pridruživanju EU i Srbija je do 2025. godine, otvorila 22 od ukupno 35 poglavlja u pregovorima o pridruživanju EU a od tih 22, dva poglavlja su zatvorena – Poglavlje 25: Nauka i istraživanje i Poglavlje 26: Obrazovanje i kultura.

Revidiranu metodologiju proširenja za Zapadni Balkan Savet EU zvanično je odobrio u martu 2020. godine i ključna novina ove metodologije politike proširenja jeste formiranje šest pregovaračkih klastera koji obuhvataju više pregovaračkih poglavlja. Srbija je do 2025. godine otvorila Klaster 1 („Osnove“) i 4 („Zelena agenda i infrastrukturno povezivanje“). U novembru 2023. godine, Evropska komisija usvojila je Plan rasta za Zapadni Balkan, dokument koji za cilj ima da integriše partnere sa Zapadnog Balkana u Jedinствeno tržište EU, unapredi regionalnu ekonomsku saradnju, produbi reforme vezane za EU i poveća pretpristupno finansiranje u cilju ubrzanja socio-ekonomskog približavanja Zapadnog Balkana EU. Vlada Srbije usvojila je Reformsku agendu Republike Srbije, dokument čiji je cilj da ubrza pokrenute reforme u pregovorima o članstvu sa EU u oktobru 2024. godine. Bez obzira na usvajanje tog dokumenta, u prethodne tri godine Srbija stagnira u procesu evropskih integracija i ključni razlozi za stagnaciju su vladavina prava (medijsko okruženje, izborni uslovi i stanje demokratije), dijalog sa Prištinom i neusklađivanje sa zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom.

Sa ratom u Ukrajini došlo je do ozbiljnih promena u srpskom javnom mnjenju: smanjio se procenat pozitivnih ocena za zapadne partnere Srbije, a podrška EU je po prvi put „pala“ ispod 40%. Na drugoj strani, geopolitički poriv je stavio zemlje članice bivšeg Sovjetskog Saveza (Ukrajinu, Moldaviju i Gruziju) kao prioritetne za pristup EU, te su dobile i status kandidata za pristup EU. Kao dodatni izazovi u odnosu javnog mnjenja u Srbiji prema EU se pojavljuje odnos prema projektu Jadar (u kojem se EU percipira kao snažan zagovornik iskopavanja litijuma) i studentskim protestima (gde se u jednom delu javnosti percipira da EU nema snažan i precizan stav).

Posle dugog trajanja rata u Ukrajini i snažnih geopolitičkih posledica po Evropu, otvorila su se vrata i za države na Zapadnom Balkanu. Iako se veliki broj projekata i inicijativa EU odnosi na Zapadni Balkan kao političko-ekonomsku celinu, važno je istaći da se ne radi o monolitnoj jedinici ni u polju evropskih integracija pa se danas Crna Gora i Albanija vide kao predvodnici među zemljama kandidatima. Određene manjkavosti i varljivu javnu percepciju procesa evrointegracija su uočili i donosioci odluka, te su usvojena dva važna okvira za unapređenje procesa, jedan u Briselu, a drugi u Beogradu – Novi plan rasta (New Growth Plan for the Western Balkans) i Reformska agenda (Reform Agenda of the Republic of Serbia). Ova kombinacija izazova i naznaka dobrih vesti čini složeno okruženje u kojem se odvija dinamika odnosa javnosti prema evropskim integracijama.

Istraživanje ispred vas ima za cilj da razume složenost i nijanse u odnosu javnog mnjenja Srbije prema EU i evropskim integracijama uvažavajući sve važne promene koje su se desile ili se dešavaju posle 2022. godine.

2. METODOLOŠKI OKVIR I OPIS UZORKA

Istraživanje realizovali	Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) uz podršku regionalnog projekta SMART Balkan
Terenski rad	U periodu između 5. i 25. aprila 2025. godine
Tip i veličina uzorka	Slučajni, reprezentativni uzorak od 1000 punoletnih građana Srbije
Odabir ispitanika u okviru domaćinstva	Izbor ispitanika metodom prvog rođendana u odnosu na dan anketiranja
Istraživačka tehnika	Mešoviti metod – kombinacija telefonske ankete i direktnog anketiranja
Istraživački instrument	Upitnik od 60 varijabli

Istraživanje javnog mnjenja, koje je realizovao Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) uz podršku regionalnog projekta SMART Balkan, sprovedeno je u periodu između 5. i 25. aprila 2025. godine na teritoriji Republike Srbije bez Kosova i Metohije.

Istraživanje je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1000 punoletnih građana Srbije.

Kao istraživački instrument je korišćen upitnik formiran u saradnji sa klijentom, koji se sastojao od 60 varijabli.

Intervjuisanje građana je sprovedeno korišćenjem dve istraživačke tehnike – CATI (telefonska anketa) i CAPI (terenski rad) odnosno direktnim kontaktom sa ispitanikom. Prilikom obuke anketara, instruktori su insistirali na poštovanju pravila odabira ispitanika kroz metod prvog rođendana kako bismo isključili mogućnost da na upitnik odgovaraju samo oni građani koji prvi otvore vrata anketaru ili odgovore na poziv u okviru domaćinstva.

Od anketara se zahtevalo da u domaćinstvu anketira osobu kojoj je prvoj rođendan u odnosu na dan posete.

OPIS UZORKA

Na osnovu metodologije koja je uspostavljena prilikom sprovođenja ovog istraživanja obuhvaćene su sledeće kategorije ispitanika:

Polna struktura ispitanika: 49% muškaraca i 51% žena.

Starost ispitanika: 18 do 29 godina 18%; 30 do 44 godina 23%; 45 do 59 godina 26%, preko 60 godina 33%.

Prosečna starost ispitanika iznosi 49 godina (18 - 89)

Obrazovna struktura ispitanika: osnovna škola i niže 20% ispitanika, škola za radnička zanimanja 9%, četvorogodišnja srednja škola 45% ispitanika, viša škola/fakultet 24% ispitanika, učenik/student 2% ispitanika.

Region u kome ispitanik živi: Vojvodina 26%, Beograd 25%, Zapadna Srbija i Šumadija 27%, Južna i Istočna Srbije 21%.

Mesto stanovanja: gradsko naselje 62%; seosko naselje 38%.

Radni status: zaposlen u javnoj administraciji 12%, zaposlen kod privatnika 33%, vlasnik kompanije/preduzeća 4%, nezaposlen, traži posao 16%, nezaposlen, ne traži posao (učenik, penzioner) 35%.

3. SAŽETAK

Posle dužeg vremena među građanima Srbije je došlo do promene broja pesimista i optimista po pitanju pravca u kojem se kreće država, pa tako u ovom trenutku u istraživanju nalazimo za 20 procentnih poena više ispitanika koji veruju da se zemlja kreće u lošem pravcu u odnosu na one koji veruju da je pravac kretanja dobar.

Porast pesimizma po ovom veoma značajnom pitanju donekle utiče i na ostale nalaze u ovom istraživanju, uključujući i odnos prema Evropskoj uniji i želju građana da se nađu u zajednici evropskih naroda.

Zaključno sa sredinom aprila 2025. godine stavovi građana Srbije po pitanju odnosa prema Evropskoj uniji su duboko podeljeni, a respondenti, i pored negativnog odnosa koji imaju prema nekim odlukama i porukama koje stižu iz Brisela, krajnje racionalno posmatraju odnos Srbije sa Unijom. Procenat onih koji imaju negativne asocijacije prema Evropskoj uniji iznosi 36% i veći je za 9 procentnih poena u odnosu na one čiji je prvi impuls prema Uniji pozitivan.

Ipak, kada se pred građane postavi konkretno pitanje u vezi sa članstvom Srbije u Evropskoj uniji, nalazimo polovinu ispitanika koji veruju da je ovo u manjoj ili većoj meri dobra stvar za našu zemlju, naspram 46% onih koji veruju u suprotno. Odatle sledi i podatak da bi procenat podrške na eventualnom referendumu za pridruživanje Srbije Evropskoj uniji iznosio 46%, što je za dva procentna poena više u odnosu na protivnike ove ideje.

Može se reći da na procenat građana koji bi podržali ulazak Srbije u Evropsku uniju dobrim delom utiče i pesimizam koji građani gaje po pitanju budućnosti same Unije i procesa pridruživanja. Naime, dve petine ispitanika veruje da će se Unija u budućnosti susresti sa problemima koji će je naterati da se potpuno zatvori ili čak i raspadne, pre nego što će se dalje širiti i jačati. Na to treba dodati i jednu četvrtinu ispitanika koji smatraju da će, čak i da prebrodi probleme sa kojima se suočava, Unija zatvoriti svoja vrata za nove članice.

Iz perspektive građana Srbije, primarni problemi sa kojima se suočava Evropska unija su geopolitičke prirode i odnose se na: a) rat u Ukrajini i nemogućnost postizanja mira sa Rusijom, kao i b) narušene odnose sa SAD, pre svega sa administracijom predsednika Trampa.

Osim navedenih problema, nalazi ukazuju na još jedan javio se još jedan demotivišući faktor kada je reč o odnosu učesnika u istraživanju prema Uniji. Procenat ispitanika koji vide korist od članstva Srbije u Evropskoj uniji je za 11 procentnih poena veći od procenta onih koji smatraju da bi joj članstvo donelo štetu. Međutim, kada je u pitanju lična korist od članstva Srbije u Uniji, većina (53%) građana je ne vidi i nemaju osećaj da bi takav korak značajno popravio kvalitet njihovih života.

Osim toga, 79% ispitanika smatra da se Srbija prema Evropskoj uniji kreće veoma sporo i sporo, pa samim tim i ne čudi činjenica da je skoro polovina učesnika u istraživanju (47%) uverena da nikada nećemo postati njen deo. Sporo kretanje Srbije ka Evropskoj uniji dodatno pojačava i to što tek jedna trećina ispitanika tvrdi da je donekle i dobro informisana o procesu pridruživanja. Ako uzmemo u obzir da među njima dominiraju oni koji su mlađi, obrazovaniji i usmereni na internet informisanje, stiče se utisak da bi informacije o procesu pridruživanja i benefitima koje Unija pruža svojim građanima trebalo prezentovati i preko tradicionalnih medija poput televizije, radija i štampe.

Uz sve zamerke prema Evropskoj uniji, građani su svesni da je ona u prethodnih dvadeset pet godina bila bez premca najveći donator Srbije. U budućnosti očekuju da se pomoć Evropske unije usmeri na tri oblasti: zdravstvo, ekonomiju i vladavinu prava.

Kada je reč o odnosu prema EU u kontekstu projekta Jadar, za najveći procenat ispitanika (64%), podrška Evropske komisije razvoju sektora kritičnih sirovina i minerala u Srbiji, uključujući i eksploataciju litijuma pogoršava mišljenje o EU, od toga za 42% građana značajno pogoršava a za 22% građana donekle pogoršava. Petina populacije smatra da ova podrška doprinosi poboljšavanju mišljenja o EU, s tim što je većina među njima stava da to donekle poboljšava mišljenje o EU, uz samo 3% građana kojima ova podrška značajno poboljšava mišljenje.

Kod protivnika rudarenja litijuma su veoma snažni stavovi pa tako 45% građana kaže da bi eventualna eksploatacija litijuma mogla da utiče na izostanak njihove podrške članstvu Srbije u EU. Na drugoj strani je 35% anketiranih koji bi sačekali konkretne studije o uticaju eksploatacije litijuma i naknadno odlučili, dok svaki sedmi ispitanik podržava članstvo Srbije u EU u bilo kom scenariju jer je to dugorčni interes naše zemlje.

Kada se govori o studentskim protestima, stav najšire javnosti je da EU ne treba javno da podrži studente, uz jasnu osudu vlasti (36%) već da je ispravan put da se podrži pravo na proteste, ali bez osude vlasti i mešanja u unutrašnje stvari Srbije (60%). Da bi EU trebalo da osudi ponašanje vlasti iznad proseka misle građani koji nisu zadovoljni pravcem u kojem se kreće država i građani koji su za članstvo Srbije u EU, visokoobrazovani, iz Beograda.

Dosadašnje ponašanje EU povodom studentskih protesta značajno ili donekle pogoršava mišljenje o EU i to kaže ukupno 60% građana. Među njima je 26% koji smatraju da se mišljenje o EU značajno pogoršava. Na drugoj strani je 18% građana kojima poslednje reakcije EU poboljšavaju mišljenje o EU. Iznad proseka među onim građanima kojima se mišljenje o EU značajno pogoršava su muškarci, s visokim obrazovanjem, srednjih godina, kao i protivnici članstva. Ova struktura govori da trenutna pozicija EU o protestima pogoršava mišljenje i kod grupe koja podržava studente i one koja ih ne podržava jer su za prve reakcije EU suviše blage a za druge kritične ili na neki drugi način neprihvatljive.

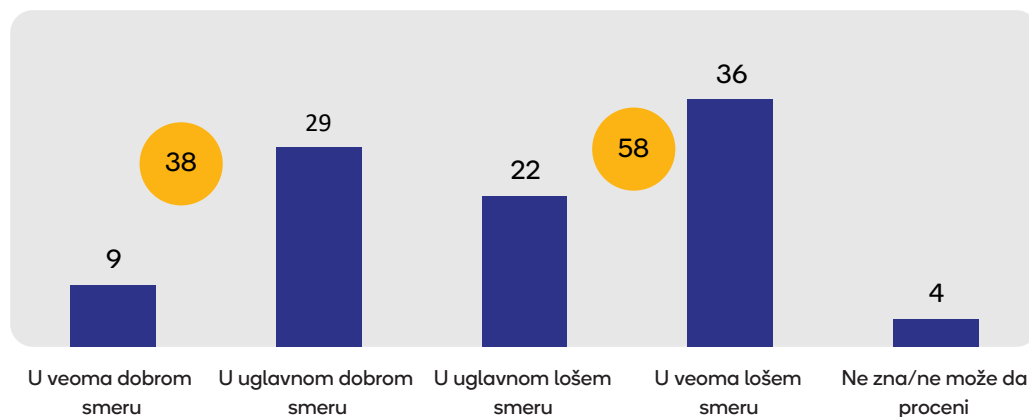
4. KLJUČNI NALAZI

U ovom poglavlju će biti prezentovani najvažniji rezultati iz istraživanja javnog mnjenja o percepciji evropskih integracija u Srbiji. Nalazi su podeljeni u 10 različitih poglavlja.

4.1 PRAVAC KRETANJA ZEMLJE

Veoma važan indikator stanja u kom se jedna država nalazi predstavlja percepcija građana o pravcu kretanja zemlje – grafikon 4.1.1. Na ovaj način, kroz utvrđivanje odnosa optimista i pesimista, moguće je dodatno razumeti i objasniti kako građani doživljavaju trenutnu realnost jedne zemlje.

Grafikon 4.1.1. Da li smatrate da se Srbija generalno kreće u dobrom ili lošem pravcu? (u %)

Procenat građana koji veruju da se država kreće u veoma lošem i uglavnom lošem smeru u ovom trenutku je značajno veći u odnosu na one koji smatraju da se kreće u dobrom pravcu. Više od polovine ispitanika (58%) pokazuje pesimizam po pitanju pravca kretanja zemlje, što je za 20 procentnih poena više u odnosu na optimiste (38%).

Svakako da ključni razlog za negativnu percepciju kretanja zemlje treba tražiti u trenutnoj političkoj krizi u Srbiji, koja je praćena masovnim studentskim protestima i nemoćnošću vlasti da se izbori sa njima.

Struktura ispitanika koji veruju da se Srbija kreće u lošem pravcu nam otkriva uglavnom muškarce, koji dominiraju u kategoriji onih koji vide pravac kretanja kao veoma loš, zatim kod onih koji imaju između 30 i 60 godina života sa srednjom i visokom stručnom

spremom. Osim toga, negativan odnos prema pravcu kretanja je prisutna i među onim građanima koji žive u urbanoj sredini, očekivano i kod onih koji su pristalice opozicionih političkih partija.

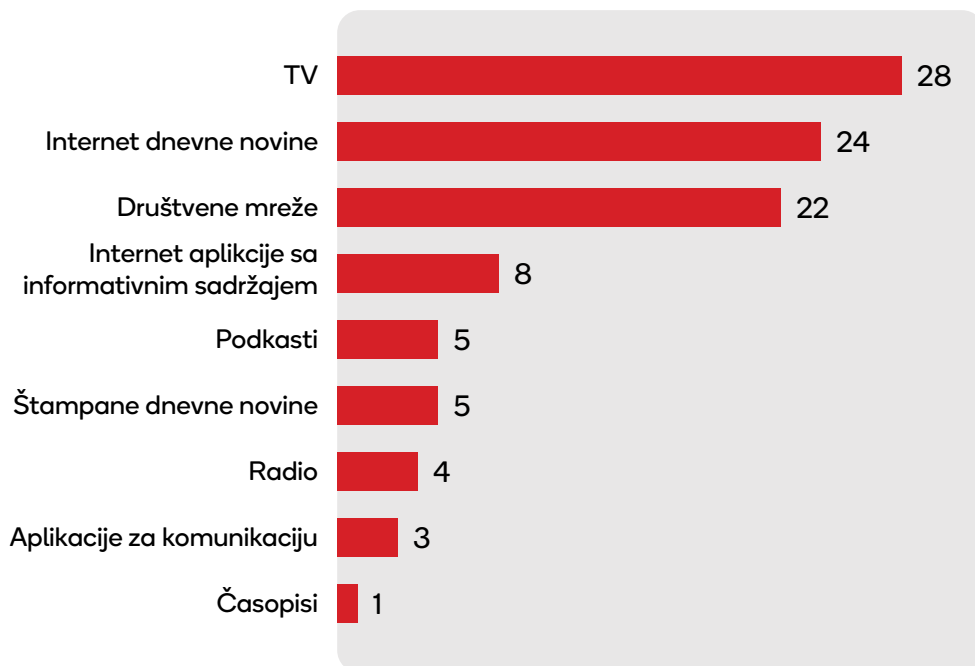
Kada je u pitanju odnos prema Evropskoj uniji, primetna je određena podela unutar ispitanika koji veruju da se Srbija kreće u lošem i veoma lošem pravcu. Među građanima koji smatraju da se Srbija kreće u veoma lošem pravcu pronalazimo više od polovine onih koji podržavaju ulazak zemlje u Evropsku uniju (53%). Kod onih koji veruju da se Srbija kreće u uglavnom lošem pravcu, procenat protivnika ulasku Srbije u Evropsku uniju iznosi 52%.

4.2 MEDIJSKA KONZUMACIJA

Dugogodišnju dominaciju televizije, kao glavnog izvora informacija većine građana u Srbiji, je u poslednjih par godina prekinula internet revolucija kojom je obuhvaćena većina naših građana.

Iako je televizija i dalje primarni medij sa 28% onih koji je izdvajaju kao jedan od tri primarna izvora informacija, ne treba zanemariti značaj internet (izdanja) dnevnih novina sa 24%, kao i društvenih mreža sa 22% - grafikon 4.2.1.

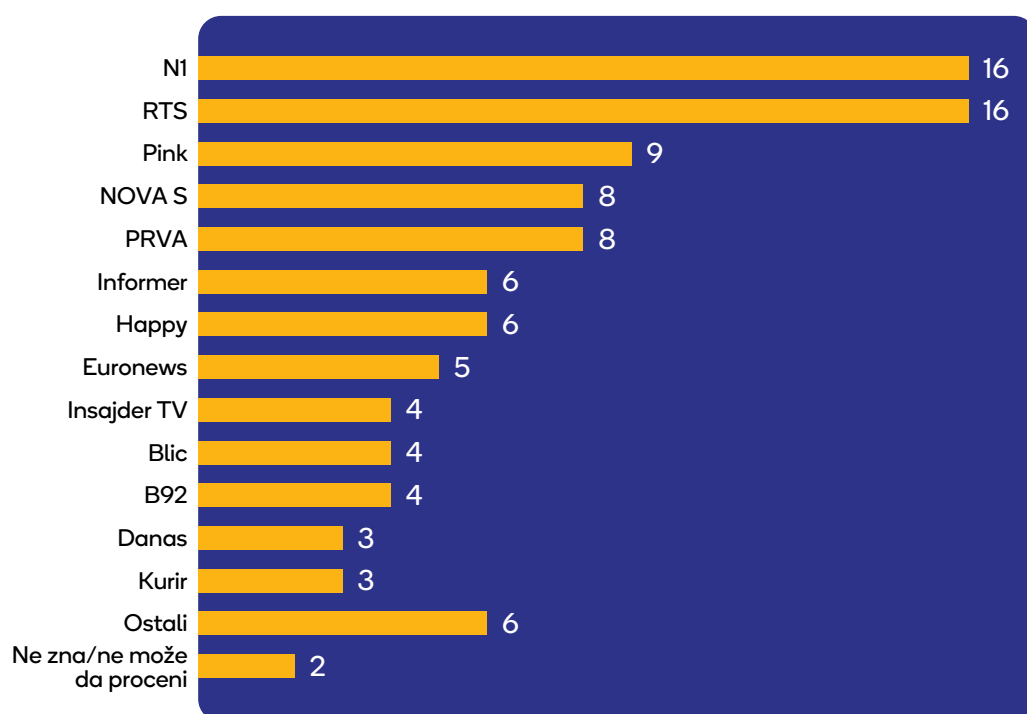
Grafikon 4.2.1. Koja tri medija najčešće pratite da biste se informisali o društvenim, političkim, ekonomskim i sličnim lokalnim i svetskim temama? (moguće više odgovora, u %)

Ukupni udeo internet izvora informacija među građanima Srbije prelazi 50%, što u značajnoj meri menja strukturu našeg društva koje je dugo vremena doživljavano kao dominantno usmereno ka televiziji.

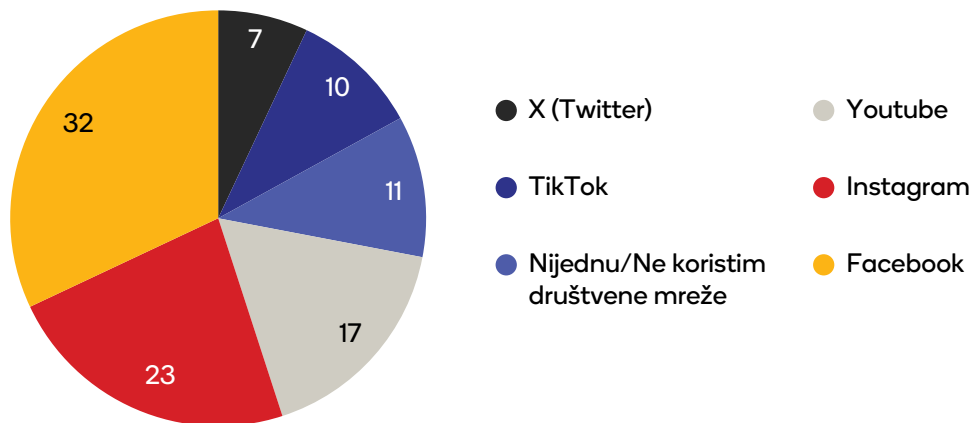
Konkretnije pitanje, o tome koja tri medija poimenice građani Srbije prate kako bi se informisali o društvenim, političkim, ekonomskim i sličnim temama ukazuje na to da je skoro ukinuta razlika između nacionalnih i kablovskih tv kanala i potvrđuje važnost adekvatne online zastupljenosti medija – grafikon 4.2.2.

Grafikon 4.2.2. Preko koja tri medija se obično informišete o društvenim, političkim, ekonomskim i drugim sličnim lokalnim i svetskim temama? (moguće više odgovora, u %)

Na listi medija koji imaju najveći uticaj na informisanje građana prvo mesto dele RTS (kao javni servis) i N1 kao kablovska televizija sa snažnom onlajn platformom i velikim uticajem na društvenim mrežama. Učešće drugih medija ne prelazi 10%, ali svakako ne treba zanemariti njihov uticaj na javno mnjenje, posebno kada se radi o onim koji poseduju nacionalnu frekvenciju.

Grafikon 4.2.3. Koje društvene mreže koristite? (moguće više odgovora, u %)

Izuzetno veliki značaj društvenih mreža na formiranje javnog mnjenja potvrdila je činjenica da svega 11% građana Srbije tvrdi da nema profil na društvenim mrežama i da ih ne koristi za informisanje – grafikon 4.2.3.

Dominantne društvene mreže u Srbiji dolaze iz redova META platforme i koristi ih 55% naših građana. Na prvom mestu je i dalje Facebook sa 32%, a sledi Instagram sa 23% korisnika. YouTube koristi 17% ispitanika, dok su mreže čiji se uticaj u poslednje vreme potencira, poput X i TikTok-a, prisutne kod 10%, odnosno 7% građana Srbije.

Ukoliko pogledamo medijski profil građana Srbije, jasno se pokazalo da su tradicionalnim medijima poput televizije, štampe, radija naklonjeniji ispitanici stariji od 60 godina, oni koji od obrazovanja poseduju završenu osnovnu školu i žive u ruralnim naseljima i u regionu centralne Srbije.

Informisanju putem interneta su naklonjeniji ispitanici koji su mlađi od 60 godina, sa srednjim i visokom stepenom obrazovanja, nastanjeni u urbanim sredinama, prevashodno u Vojvodini i Beogradu. Društvene mreže i podkasti, kao relativno novi izvori informacija, su posebno izraženi kod ispitanika koji imaju između 18 i 29 godina.

Kada su konkretni mediji preko kojih se građani informišu u pitanju, pokazalo se da medije koji poseduju nacionalnu frekvenciju iznad proseka prate žene, stariji ispitanici sa osnovnim obrazovanjem, stanovnici ruralnih naselja i to dominantno nastanjeni u regionu Zapadne Srbije i Šumadije. Sličan je medijski profil građana koji prate medijske kuće poput Informera i Kurira.

Sa druge strane, N1 i Nova S su mediji za koje su iznad proseka vezani muškarci, ispitanici koji imaju između 30 i 60 godina starosti, visokoobrazovani građani koji žive u urbanoj sredini, prevashodno u Beogradu.

Kada su u pitanju društvene mreže, pokazalo se da je Facebook kao najzastupljenija mreža dostupna najrazličitijem profilu korisnika. Kada su druge mreže u pitanju, primetno je da su one zastupljenije od proseka kod mladih, visokoobrazovanih ispitanika nastanjenih u gradskoj sredini.

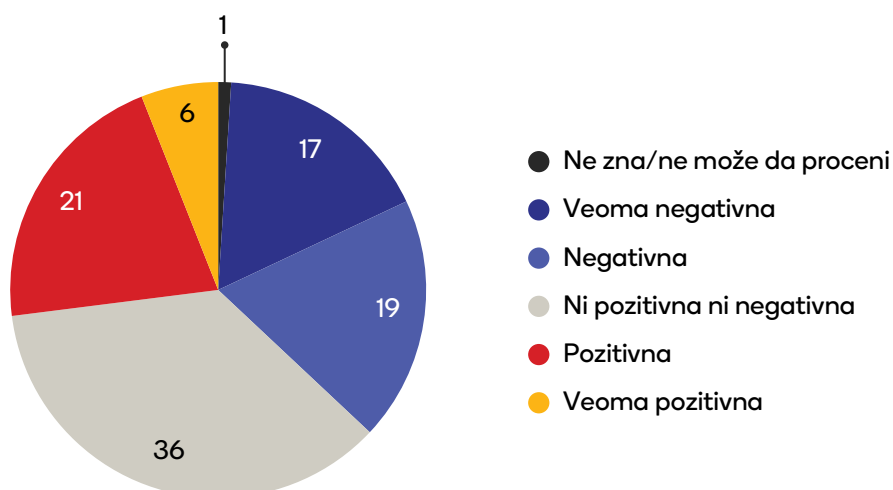
4.3 RAZUMEVANJE EVROPSKE UNIJE, NJENE POZICIJE I IZAZOVA SA KOJIM SE SUOČAVA

Nešto više od jedne trećine građana Srbije ima delimično i potpuno negativan odnos prema Evropskoj uniji (36%), dok je procenat onih koji naginju ka pozitivnom ili imaju potpuno pozitivan stav bliži jednoj četvrtini i iznosi 27% - grafikon 4.3.1.

Ipak, pojedinačno gledano, među građanima Srbije dominiraju oni koji prema Evropskoj uniji načelno ne gaje ni negativan, niti pozitivan stav i kojih ima 36%.

Natprosečno pozitivan stav prema Evropskoj uniji imaju muškarci, dok su žene dominantnije u kategoriji onih koji su indiferentni prema ovoj organizaciji. Osim toga, pozitivne asocijacije prema Evropskoj uniji su najprisutnije kod građana koji imaju između 45 i 60 godina starosti, sa završenom visokom stručnom spremom. Kao region u kome je Evropska unija pozitivno percipirana, posebno se izdvaja Južna i Istočna Srbija. Posebno je interesantan primer Beograda u kome na obe strane spektra, kod onih koji imaju pozitivne, kao i kod onih kojim imaju negativne asocijacije prema Evropskoj uniji, srećemo natprosečan broj građana.

Grafikon 4.3.1. Uopšteno govoreći, da li je Vaša asocijacija na Evropsku uniju... (u %)

Razloge za nešto veći procenat ispitanika koji imaju negativnu asocijaciju na Evropsku uniju treba tražiti i u tome što je najzastupljeniji odgovor ispitanika na pitanje „Šta za Vas lično predstavlja Evropska unija?“, rizik da izgubimo sopstveni kulturni identitet (15%) – grafikon 4.3.2.

Grafikon 4.3.2. Navedite mi do TRI odgovora koji najbolje opisuju šta za Vas lično predstavlja EU? (moguće više odgovora, u %)

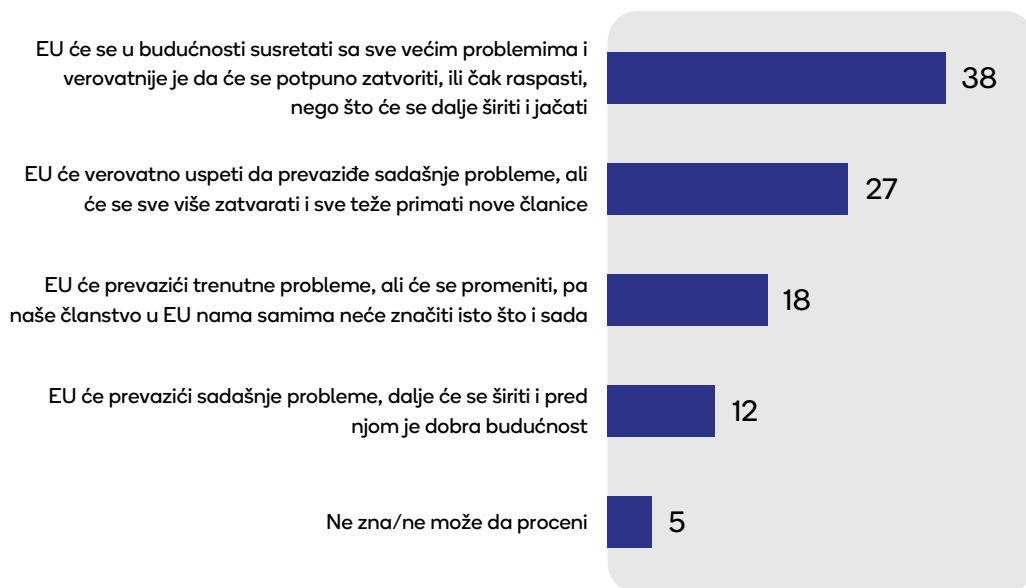

Svakako da je procenat učešća pozitivnih odgovora kod ovog pitanja značajno veći, pa tako Evropska unija za veliki procenat građana predstavlja rešenje ekonomskih problema, prevashodno zapošljavanja, mogućnost uređenja zemlje, vladavinu prava i otvara vrata za putovanja po celom kontinentu. Ipak, jedan deo ispitanika je svestan da ona sa sobom nosi glomaznu birokratiju, gubitak vremena i novca, dok je za neke ona samo utopija i san.

Nalazi pokazuju da negativne asocijacije sa sobom povlače i negativne predstave o Evropskoj uniji, pa je tako među onim koji imaju negativnu i veoma negativnu asocijaciju na Evropsku uniju skoro dve trećine ima bojazan od gubitka kulturnog identiteta.

Rizik od gubljenja kulturnog identiteta je prisutan u većoj meri kod žena nego kod muškaraca, kod najmlađih (18 do 29 godina) ali i kod najstarijih ispitanika (preko 60 godina), kod onih sa završenom osnovnom školom, ispitanika koji žive na selima na području Zapadne Srbije i Šumadije.

Grafikon 4.3.3. Kako generalno Vi vidite budućnost Evropske unije? (u %)

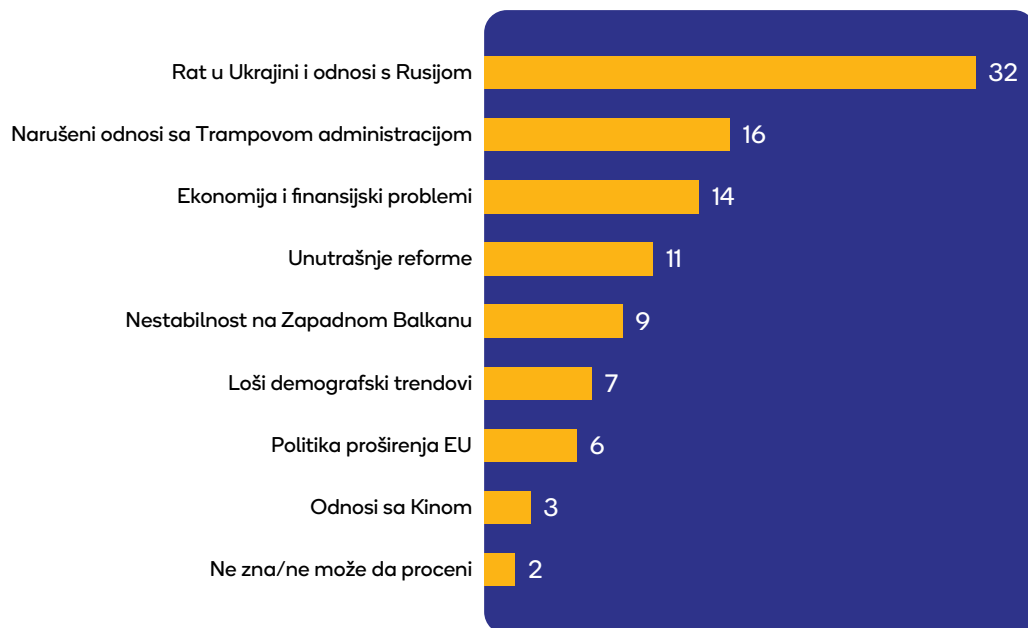

Među građanima Srbije postoji jasno izražen skepticizam po pitanju budućnosti Evropske unije, kao i po pitanju perspektive Srbije da postane njen deo – grafikon 4.3.3. Skoro dve petine odgovora ispitanika (38%) pokazuje da najveći procenat građana Srbije veruje da Evropsku uniju očekuju sve veći problemi koji će je naterati da se potpuno zatvori ili čak i raspadne, pre nego što će se dalje širiti i jačati.

Jedna četvrtina odgovora (27%) ide u pravcu toga da će Evropska unija prevazići probleme, ali da će sve teže primati nove članice, pa samim tim ni budućnost Srbije po pitanju evropskih integracija nije sjajna.

Svaki osmi odgovor ispitanika (12%) je optimističan po pitanju budućnosti Evropske unije i njenog jačanja i širenja u budućnosti. Ovi ispitanici su u nešto većoj meri muškarci u odnosu na žene, zatim oni koji imaju 30 do 60 godina života i oni koji žive u regionu Beograda.

Grafikon 4.3.4. Koji su najveći problemi, prema Vašem mišljenju, sa kojima se danas suočava Evropska unija? (moguća do dva odgovora, u %)

Da bi Evropska unija nastavila da jača i da se širi, neophodno je da prevaziđe probleme sa kojima se trenutno suočava, a koji su, prema mišljenju građana Srbije, uglavnom geopolitičke prirode – grafikon 4.3.4. Najveći problem sa kojim se suočava Evropska unija, onako kako to vidi jedna trećina ispitanika (32%) je rat u Ukrajini i odnosi sa Rusijom.

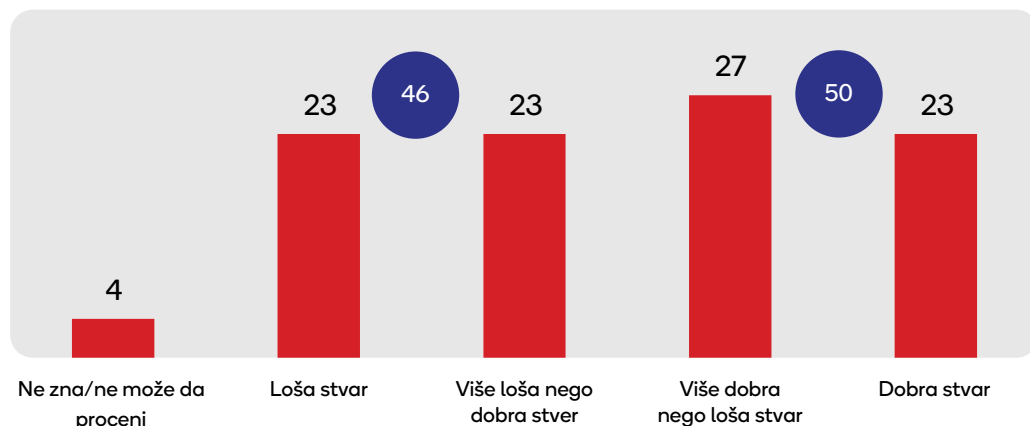
Upola manje ispitanika, ali i dalje veoma značajnih 16%, smatra da probleme Evropske unije treba tražiti u lošim odnosima sa Sjedinjenim državama pod administracijom predsednika Donalda Trampa. Tek na trećem i četvrtom mestu se nalaze unutrašnji problemi same Unije, poput ekonomskih, kao i neophodnost sprovođenja unutrašnjih reformi.

Geopolitičke probleme iznad proseka izdvajaju najstariji ispitanici, kao i oni sa osnovnim obrazovanjem. Sa druge strane, unutrašnje reforme kao kritičan problem Evropske unije nešto češće navode obrazovani ispitanici sa prebivalištem u Beogradu.

4.4 ODNOS PREMA ČLANSTVU SRBIJE U EVROPSKOJ UNIJI

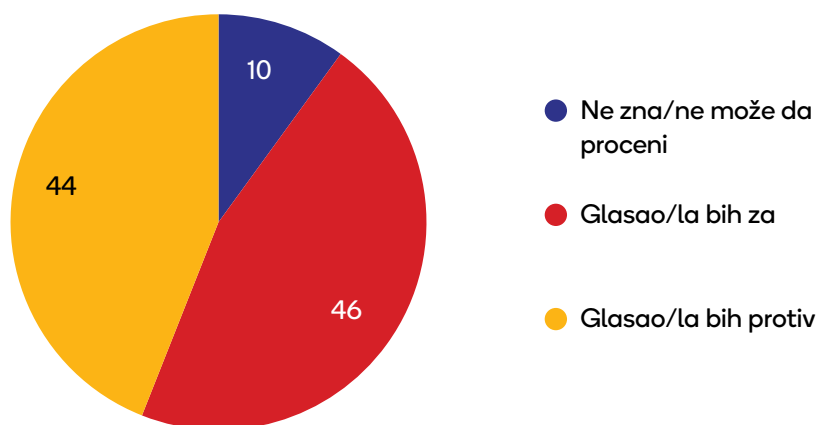
Među građanima Srbije vlada podeljeno mišljenje po pitanju članstvu države u Evropskoj uniji – grafikon 4.4.1. Dok jedna polovina (50%) veruje da bi članstvo Srbije u Evropskoj uniji bilo dobra stvar, 46% ispitanika smatra da bi to bilo loše po državu.

Grafikon 4.4.1. Uopšteno govoreći, da li smatrate da bi članstvo naše zemlje u Evropskoj uniji bilo... (u %)

Članstvo u Evropskoj uniji pozitivnim doživljavaju ispitanici koji imaju između 45 i 60 godina, visoko obrazovani građani, koji žive na teritoriji Beograda i Južne i Istočne Srbije.

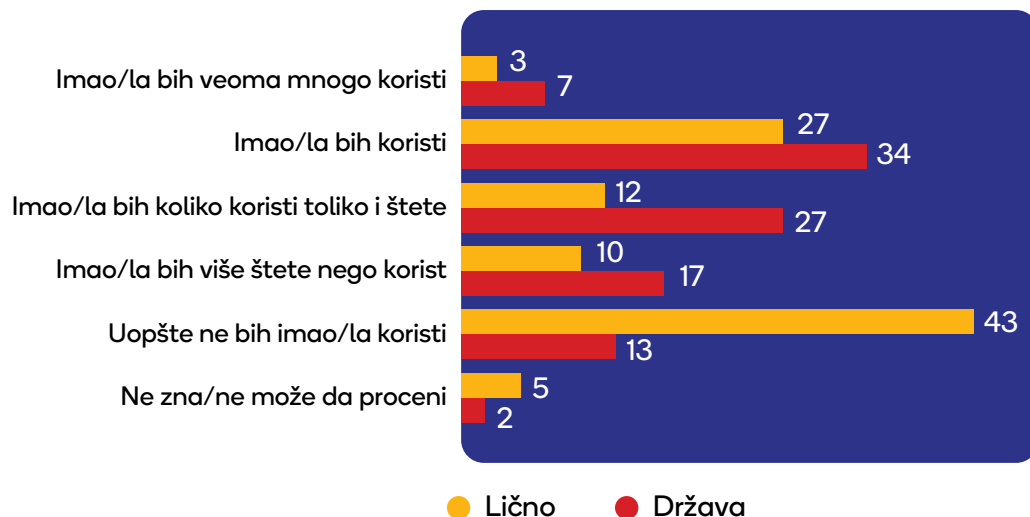
Grafikon 4.4.2. Ukoliko bi sutra bio raspisan referendum sa pitanjem “Da li podržavate članstvo naše zemlje u Evropskoj uniji”, kako biste Vi glasali? (u %)

Ova podela se prenosi i na referendumsko pitanje – Da li podržavate članstvo naše zemlje u Evropskoj uniji? – grafikon 4.4.2. U ovom trenutku je blaga prednost na strani pristalica članstva u Evropskoj uniji (46%), naspram 44% protivnika ove ideje. Muškarci su ti koji u većoj meri podržavaju ideju članstva Srbije u Evropskoj uniji u odnosu na žene. Među starosnim kategorijama, najviše podrške Evropskim integracijama daju oni koji imaju između 45 i 60 godina, dok su najmlađi ispitanici izraziti protivnici članstva, a među

onima koji imaju između 30 i 44 godine nalazimo najviše neodlučnih po ovom pitanju. Obrazovanje se pokazalo kao važan faktor podrške članstvu zemlje u Evropskoj uniji, pa je tako najveća podrška zabeležena među onima sa visokim stepenom obrazovanja, VII i VIII stepen. Gledano prema regionalnoj pripadnosti, ispitanici koji bi glasali za ulazak Srbije u Evropsku uniju dolaze iz Južne i Istočne Srbije.

Grafikon 4.4.3. Da li mislite da biste Vi lično i da li bi država imali neke koristi od članstva naše zemlje u Evropskoj uniji? (u %)

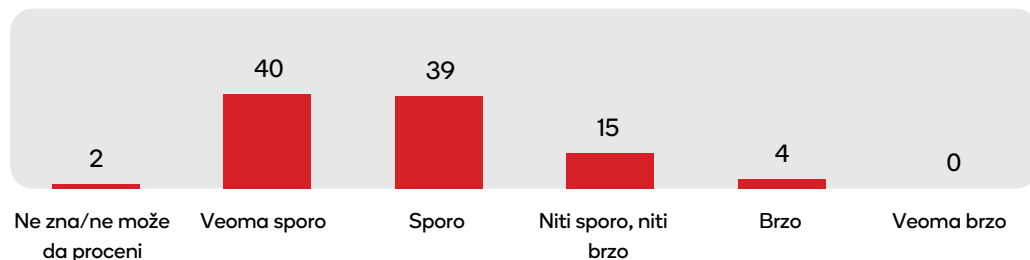
Jedan od ključnih razloga zbog koga se građani Srbije protive članstvu u Evropskoj uniji leži u tome što više od dve trećine smatra da uopšte ne bi imali koristi od istog, dok još 10% smatra da bi imali više štete nego koristi. Dakle, više od polovine građana (53%) nije upoznato sa bilo kakvim benefitom koju bi njima lično donelo članstvo u Uniji.

Sa druge strane, više od dve petine građana Srbije (41%) veruju da bi članstvo u Evropskoj uniji bilo korisno po državu Srbiju, što ukazuje na neku vrstu komunikacijskog problema, ali i na to da građani potencijalnu korist po samu državu ne vide kao svoju ličnu.

Trenutno napredovanje Srbije prema Evropskoj uniji građani doživljavaju kao veoma sporo i sporo – grafikon 4.4.4. Sa ovim se slaže njih 79%, pretežno muškaraca, starosti između 45 i 59 godina sa VII i VIII stepenom stručne spreme. Treba napomenuti i da je proces pristupanja u prethodnoj godini na skali od 1=loša godina do 5=odlična godina, ocenjen u proseku sa veoma loših 1,9.

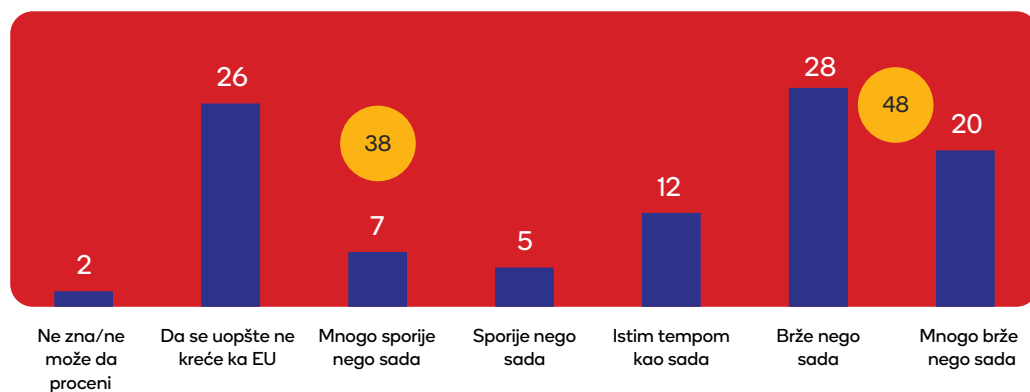
Samo 4% građana Srbije veruje da se država prema Evropskoj uniji kreće brzo, a nijedan učesnik u istraživanju ne veruje da se zemlja prema Evropskoj uniji kreće veoma brzo.

Grafikon 4.4.4. Prema Vašem mišljenju, kojom se brzinom naša zemlja trenutno kreće ka Evropskoj uniji? (u %)

Kod jedne polovine građana Srbije (48%) postoji jasna želja da zemlja ubrza svoje kretanje ka Evropskoj uniji – grafikon 4.4.5. Ova želja je posebno jako izražena kod građana koji bi na referendumu glasali za ulazak Srbije u Evropsku uniju, kod muškaraca, najmlađih ispitanika, ali i onih koji imaju između 45 i 60 godina života, sa završenom visokom stručnom spremom, stanovnici Zapadne Srbije i Šumadije.

Grafikon 4.4.5. Kojom brzinom biste Vi voleli da se zemlja kreće ka Evropskoj uniji? (u %)

Nasuprot onim koji bi hteli da se put Srbije ka Uniji ubrza, nalazimo 38% ispitanika koji smatraju da bi ovo putovanje trebalo da bude sporije nego što je to u ovom trenutku ili da ga uopšte nema. Očekivano, tu natprosečno nalazimo protivnike članstva u Evropskoj uniji, zatim ispitanike koji su stariji od 60 godina, one sa nižim stepenom obrazovanja, nastanjene na selu.

Posebno treba izdvojiti podatak da je na nivou regiona Beograd zabeležen najveći procenat građana koji veruju da bi trebalo prekinuti proces pristupanja Evropskoj uniji – 30%.

Ključna prepreka koja otežava i usporava ulazak Srbije u Evropsku uniju je status Kosova i Metohije i to prepoznaje jedna trećina građana, njih 32%.

Grafikon 4.4.6. Šta mislite da u najvećoj meri usporava/otežava ulazak naše zemlje u Evropsku uniju? (u %)

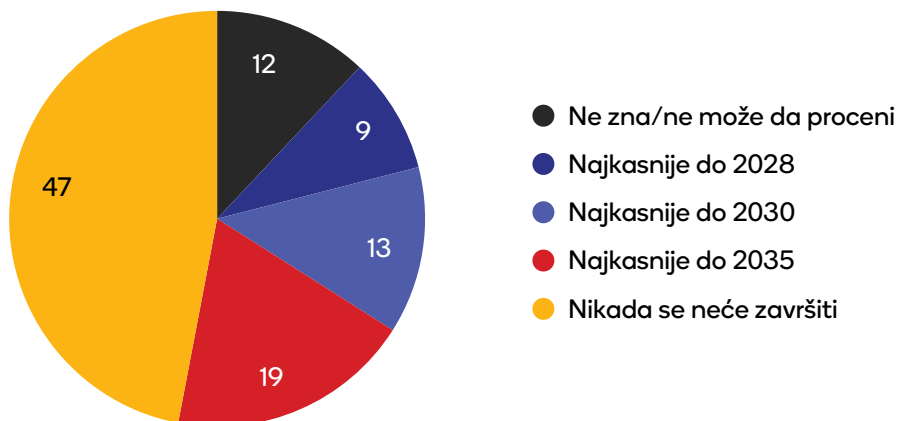

Upravo među građanima koji smatraju da treba prekinuti proces pristupanja Evropskoj uniji nalazimo najviše onih koji veruju da je status Kosova i Metohiji ključni faktor koji usporava celi ovaj proces, što dodatno utiče na njihov odnos prema evropskoj budućnosti Srbije.

Važno je notirati da je među najmlađim ispitanicima, problem Kosova i Metohije prepoznat kao najvažnija kočnica na evropskom putu zemlje, što umnogome utiče na njihov nešto negativniji odnos prema samoj Uniji.

Kao značajne kočnice na putu Srbije ka Evropskoj uniji javljaju se i nesposobno domaće rukovodstvo (17%), kao i neuvođenje sankcija Rusiji (14%).

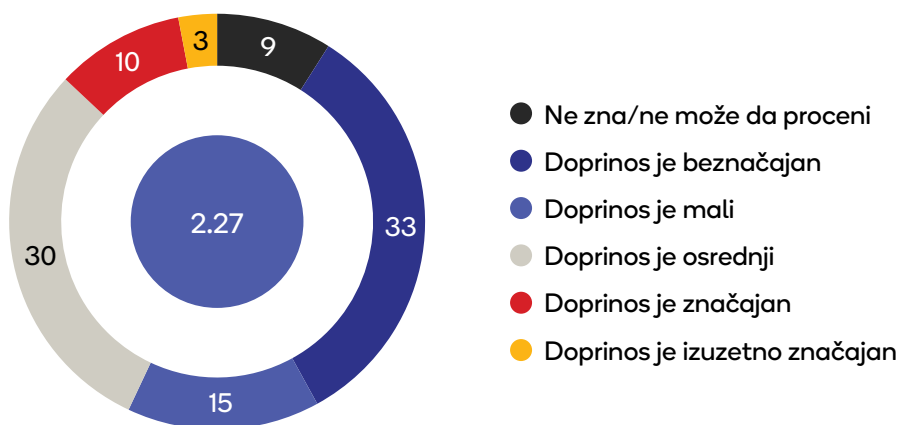
Grafikon 4.4.7. Koliko će trajati pregovori između Srbije i Evropske unije? (u %)

Svakako da, pored ličnog stava prema Evropskoj uniji, navedene prepreke i kočnice takođe značajno utiču na stav gotovo polovine građana Srbije (47%) koji smatraju da Srbija nikada neće postati zemlja članica – grafikon 4.4.7. Osim njih, još 12% građana ne može da proceni kada bi Srbija uopšte mogla da postane članica Evropske unije.

Procenat optimista, koji veruju da bi u naredne tri do pet godina Srbija mogla da se nađe u Evropskoj uniji iznosi 22%, dok je u Uniji za deset godina vidi svaki peti građanin (19%).

Grafikon 4.4.8. Kako biste ocenili doprinos Ministarstva za evropske integracije i resornog ministra u procesu pristupanja Srbije EU? (u %)

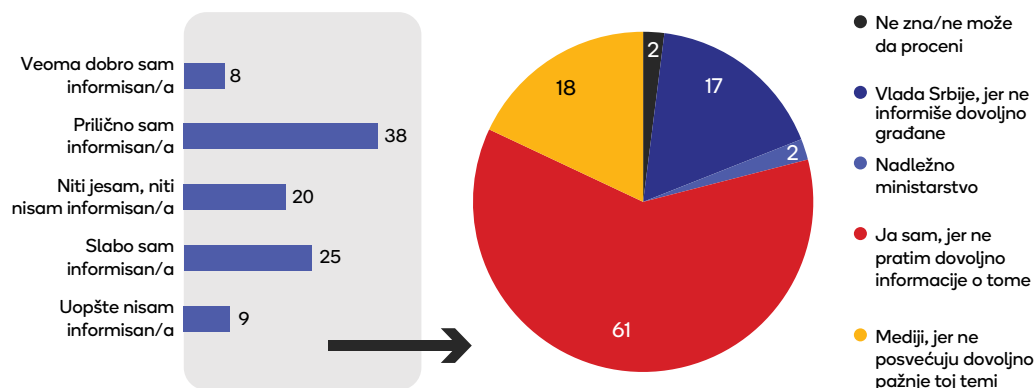
Prema mišljenju građana, brzom ulasku Srbije u Evropsku uniju ne doprinosi ni rad nadležnog Ministarstva – grafikon 4.4.8. Naime, doprinos Ministarstva za evropske integracije je na skali od 1=beznačajan doprinos, do 5=izuzetno značajan doprinos, vrednovana školskom ocenom dovoljan 2.27. Skoro polovina ispitanika, njih 48% smatra da je doprinos Ministarstva beznačajan ili mali, dok je 13% onih koji veruju da je značajan i izuzetno značajan.

Prema radu Ministarstva su posebno kritični bili muškarci, oni koji imaju između 45 i 60 godina starosti, zatim ispitanici sa srednjim i visokim stepenom obrazovanja, nastanjeni u urbanim sredinama, pre svega Beogradu.

4.5 INFORMISANOST O EVROPSKOJ UNIJI

Procenat građana koji smatraju da su prilično i veoma dobro informisani o procesu pristupanja Evropskoj uniji iznosi veoma visokih 46% - grafikon 4.5.1.

Grafikon 4.5.1. Koliko ste informisani o procesu pristupanja Evropskoj uniji i ako niste, ko je odgovoran za to? (u %)

Nedovoljno informisanih i neinformisanih je jedna trećina, odnosno 34%, dok svaki peti građanin nije siguran koliko je upoznat sa ovom temom.

Odgovornost za nedovoljno poznavanje procesa pristupanja građani u najvećoj meri preuzimaju na sebe. Skoro dve trećine, 61%, priznaje da su sami odgovorni zbog toga što ne znaju dovoljno o ovoj temi, jer sami ne prate informacije o tome. Podjednak procenat građana krivicu svaljuje na Vladu (17%) i medije (18%), jer smatraju da ni jedni, ni drugi, ne informišu građane dovoljno o ovoj temi.

Slabije nivo informisanosti o ovoj temi pokazuju žene, mlađi ispitanici (18 do 29 godina), niže obrazovane osobe, stanovnici sela i Vojvođani.

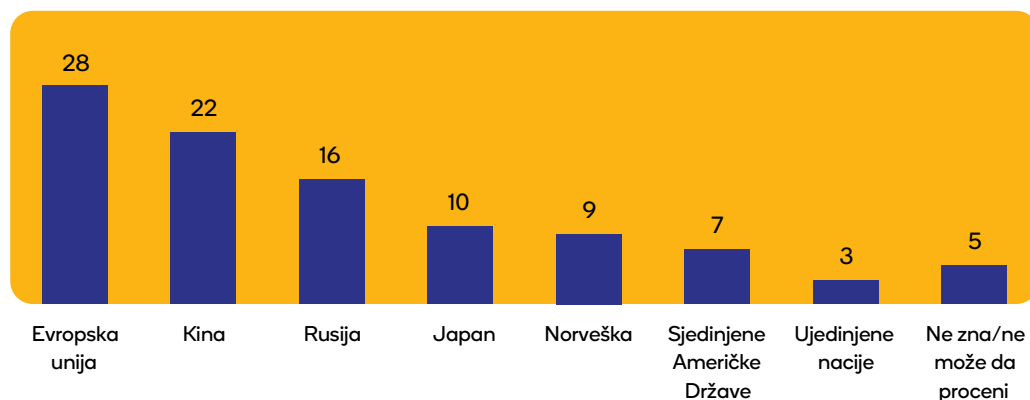
Krivca za nizak nivo informisanosti u Vladi pronalaze muškarci, mladi ispitanici, oni koji imaju završen fakultet, žive u gradu, pre svega u Beogradu.

4.6 EVROPSKA UNIJA KAO DONATOR U SRBIJI

Istraživačko iskustvo je pokazalo da građani Srbije često ne prave razliku između donacija i kredita koje je država dobijala od 2000. godine na ovamo. Osim toga, stiče se utisak da građani nisu u dovoljnoj meri upoznati sa donacijama i bespovratnom pomoći koju je Srbija dobila u prethodnom periodu.

No, i pored toga pokazalo se da građani Srbije vide Evropsku uniju, kao i zemlje članice Evropske unije, kao najveće donatore naše zemlje u prethodnih dvadeset i pet godina – grafikon 4.6.1.

Grafikon 4.6.1. Za koga biste sa ove liste rekli da su najveći donatori Srbije od 2000. godine do sada? (moguće dati više odgovora, u %)

Sa nešto više od jedne četvrtine ispitanika (28%) koji su je izdvojili kao najvećeg donatora Evropska unija zauzima prvo mesto na listi sa šest procentnih poena više u odnosu na Kinu (22%). Percepcija Kine kao velikog donatora predstavlja primer kako krediti mogu da budu prihvaćeni ili predstavljeni, kao donacije.

Sa druge strane, vizija 16% građana da je Rusije veliki donator Srbije je čisto emocionalna stvar koja nema realno utemeljenje u brojevima, ali koja i dalje živi u javnosti.

Evropsku uniju kao najvećeg donatora prepoznaju oni ispitanici koji su generalno bolje informisani od proseka i koji koriste više različitih izvora informacija. Prevažodno je reč o dve najmlađe kategorije ispitanika – od 18 pa sve do 45 godina starosti i najobrazovanije kategorije stanovništva. Kada je reč o mestu stanovanja i regionu, Evropska unija se kao

donator izdvaja u seoskim sredinama više nego u gradskim, kao i na teritoriji Vojvodine u odnosu na tri preostala statistička regiona u Srbiji. Gledano kroz prizmu informisanja, donacije Evropske unije iznad proseka prepoznaju oni koji se informišu preko internet novina i portala, društvenih mreža i podkasta. Kada su u pitanju konkretni mediji putem kojih se informišu ispitanici koji Evropsku uniju prepoznaju kao glavnog donatora Srbije, izdvajaju se N1, Nova S, NIN, Danas ali i Politika.

Građani smatraju da je zdravstvo prioriteta oblast u kojoj je Srbiji potrebna pomoć od strane Evropske unije – grafikon 4.6.2. Zdravstvo je izdvojeno u 16% slučajeva u ukupnom udelu odgovora, a za njim sledi ekonomska pomoć čija je jedna forma i podsticaj zapošljavanja u nerazvijenim regionima (14%).

S obzirom na trenutnu situaciju u zemlji, građani su očekivano visoko izdvojili i pomoć u oblasti vladavine prava i borbe protiv korupcije (13%).

Grafikon 4.6.2. Izaberite TRI OBLASTI u kojima bi Srbiji bila najpotrebnija novčana pomoć od strane Evropske unije (moguća do tri odgovora, u %)

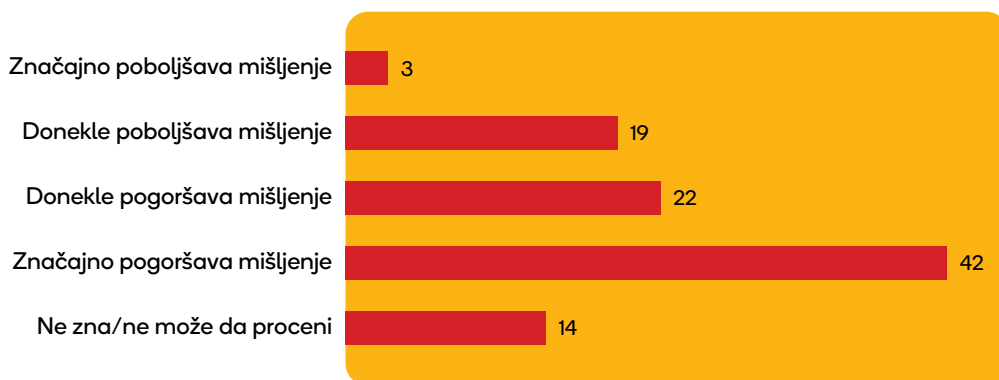

4.7 EVROPSKA UNIJA I LITIJUMSKA KRIZA

Novu dinamiku u politički prostor je uvelo pitanje iskopavanja litijuma odnosno pitanje projekta Jadar. Iako su pregovori sa kompanijom Rio Tinto oko iskopavanja litijuma na području Jadra započeti još početkom 2000-ih, pitanje dobija širu pažnju javnosti tek 2020. godine kada je donesena uredba Vlade Srbije o utvrđivanju prostornog plana područja posebne namene za projekat Jadar. Usled brzog širenja nezadovoljstva u delu javnosti, dolazi do serije protesta 2021-2022. godine, a potom do poništavanja svih akata koji se tiču projekta Jadra od strane Vlade Srbije. Ipak, krajem 2023. i početkom 2024. godine se pitanje ponovo aktuelizuje i kao jedan od glavnih aktera se javlja Evropska komisija (EK), kao zainteresovana strana strateškog partnerstva u oblasti kritičnih sirovina i baterija. Važnost ove teme je potvrđena i posetom nemačkog kancelara Olafa Šolca Srbiji pa je Nemačka za sada jedina država među EU članicama koja je oficijelno podržala projekat Jadar. Tom prilikom je potpisan i Memorandum o razumevanju između EK i Srbije o strateškom partnerstvu o održivim sirovinama, gde je jedna od glavnih stavki unapređenje razvoj lanaca vrednosti za sirovine, baterije i električna vozila. Iako veoma vitalna, ova tema je otišla u drugi plan padom nadstrešnice u Novom Sadu i proteklih meseci se tek periodično pojavi kao važan prioritet. To, međutim, ne znači da se protesti, u drugačijem okruženju, ne mogu veoma lako obnoviti.

Za najveći procenat ispitanika (64%), podrška EK razvoju sektora kritičnih sirovina i minerala u Srbiji, uključujući i eksploataciju litijuma pogoršava mišljenje o EU, za 42% građana značajno pogoršava a za 22% građana donekle pogoršava (Grafikon 4.7.1.). Petina populacije smatra da ova podrška doprinosi poboljšavanju mišljenja o Evropskoj uniji, s tim što je većina među njima stava da to donekle poboljšava mišljenje o EU, uz samo 3% građana kojima ova podrška značajno poboljšava mišljenje. Među grupom kod koje se mišljenje o Evropskoj uniji značajno pogoršava, iznad proseka se nalaze građani koji smatraju da se Srbija kreće u veoma lošem smeru, glasači opozicije, muškarci, uzrasta 45-59 godina, visokoobrazovani, koji ne bi podržali članstvo u EU, iz gradskih sredina i regionalno, oni koji žive u Beogradu.

Grafikon 4.7.1. Kako podrška Evropske komisije razvoju sektora kritičnih sirovina i minerala u Srbiji, uključujući i eksploataciju litijuma utiče na Vaše mišljenje o Evropskoj uniji? (u %)

Kod protivnika rudarenja litijuma su veoma snažni stavovi pa tako 45% građana kaže da bi eventualna eksploatacija litijuma mogla da utiče na izostanak njihove podrške članstvu Srbije u Evropskoj uniji (Grafikon 4.7.2). Kao i na prethodnom pitanju, iznadprosečno postojeće stavove o protivljenju projektu Jadar pa i po cenu podrške članstvu u EU imaju muškarci, s visokom obrazovanjem, iz Beograda, glasači opozicije i sa vrlo pesimističnim pogledima na smer u kojem se kreće država. Na drugoj strani je 35% anketiranih koji bi sačekali konkretne studije o uticaju eksploatacije litijuma i naknadno odlučili, dok svaki sedmi ispitanik podržava članstvo Srbije u EU u bilo kom scenariju jer je to dugoročni interes naše zemlje.

Grafikon 4.7.2. Da li bi eventualna eksploatacija litijuma mogla da utiče na Vašu podršku članstvu Srbije u Evropskoj uniji? (u %)

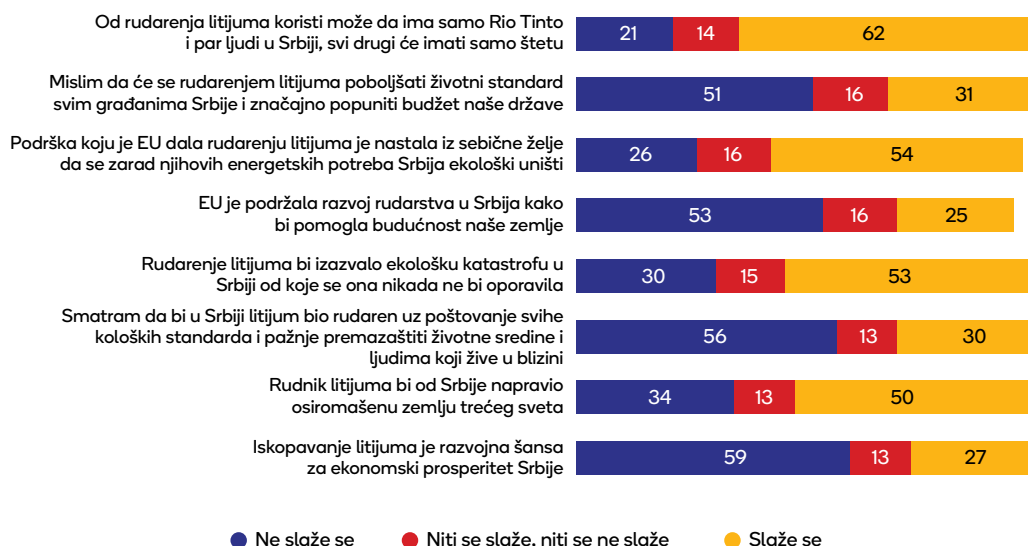

U nastavku se analizira odnos građana prema različitim tvrdnjama u vezi s projektom Jadar koje su jedna drugoj suprotstavljene odnosno četiri tvrdnje afirmišu potencijalnu eksploataciju litijuma dok su četiri tvrdnje vrlo kritične prema tom projektu.

Kada je reč o afirmativnim tvrdnjama, kod sve četiri tvrdnje je prisutno iznadpolovično neslaganje. Najveće protivljenje je prisutno kod tvrdnje da je iskopavanje litijuma razvojna šansa za ekonomski prosperitet Srbije i tu se 59% građana ne slaže. Kod dve tvrdnje je više od 30% građana koji se slažu: rudarenje litijuma će poboljšati životni standard svim građanima Srbije i značajno popuniti budžet i litijum u Srbiji bi bio rudaren uz poštovanje svim ekoloških standarda i pažnju prema zaštiti životne sredine i ljudima koji žive u blizini.

Kod sve četiri tvrdnje koje se kritički odnose prema rudarenju litijuma je vidljivo da se više od polovine populacije slaže s navedenim tvrdnjama od čega je čak 62% građana saglasno da od rudarenja litijuma koristi može da ima samo Rio Tinto i par ljudi u Srbiji, dok će svi drugi imati samo štetu. Kritike su velike i kod preostale tri tvrdnje, pa se tako 54% građana slaže sa tvrdnjom da je podrška koju je EU dala rudarenju litijuma nastala iz sebične želje da se zarad njihovih energetske potrebe Srbija ekološki uništi odnosno 53% građana veruje da bi rudarenje litijuma izazvalo ekološku katastrofu u Srbiji od koje se ona nikada ne bi oporavila. Sa vrlo snažnom i eksplicitnom tvrdnjom da bi rudnik litijuma od Srbije napravio osiromašenu zemlju trećeg sveta se slaže polovina odrasle populacije. Detaljno u Grafikonu 4.7.3.

Grafikon 4.7.3. Da li se slažete ili se ne slažete sa sledećim tvrdnjama... (u %) * razlika do 100% su odgovori Ne zna ili ne može da proceni

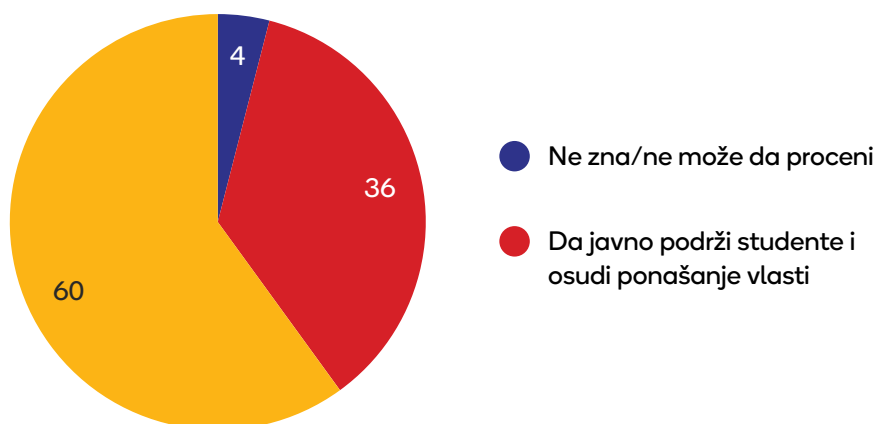

4.8 STUDENTSKI PROTESTI I EVROPSKA UNIJA

Na kraju analize se otvara važna tema koja oblikuje društveni život u Srbiji od kraja novembra 2024. godine a to su studentski protesti. Oni su, između ostalog, adresirali još jednu temu, vrlo važnu iako ne prioritetnu a to je u kakvoj su relaciji protesti i Evropska unija odnosno reakcije EU zvaničnika na proteste. Drugim rečima, u ovom poglavlju će se dati odgovori na pitanja o posledicama protesta na proces evropskih integracija.

Suprotno očekivanjima ljudi koji daju podršku protestima, stav najšire javnosti je da EU ne treba javno da podrži studente, uz jasnu osudu vlasti (36%) već da je ispravan put da se podrži pravo na proteste, ali bez osude vlasti i mešanja u unutrašnje stvari Srbije (60%) – Grafikon 4.10.1. Da bi Evropska unija trebalo da osudi ponašanje vlasti iznad proseka misle građani koji nisu zadovoljni pravcem u kojem se kreće država i građani koji su za članstvo Srbije u EU, visokoobrazovani, iz Beograda.

Grafikon 4.8.1. Kako bi Evropska unija trebalo da reaguje povodom studentskih protesta? (u %)

Dosadašnje ponašanje Evropske unije povodom studentskih protesta značajno ili donekle pogoršava mišljenje o EU i to kaže ukupno 60% građana. Među njima je 26% koji smatraju da se mišljenje o EU značajno pogoršava. Na drugoj strani je 18% građana kojima poslednje reakcije EU poboljšavaju mišljenje o EU – Grafikon 4.10.2. Iznad proseka među onim građanima kojima se mišljenje o EU značajno pogoršava su muškarci, s visokim obrazovanjem, srednjih godina, kao protivnici članstva. Ova struktura govori da trenutna pozicija EU o protestima pogoršava mišljenje i kod grupe koja podržava studente i one koja ih ne podržava jer su za prve reakcije EU suviše blage a za druge kritične ili na neki drugi način neprihvatljive.

Grafikon 4.9.2. Kako dosadašnje ponašanje Evropske unije i reakcije povodom studentskih protesta utiču na Vaše mišljenje o Evropskoj uniji? (u %)

